

Den gamle skole i Søllinge

Af K. Dahlgaard

Udi den Værdig Trefoldigheds Navn!

Stifter og ordinerer jeg Christina Lützow, som den i Gud nu Salig hvilende Høyædle og Velbaarne Hr. Johan Christoph von Körbitz til Hellerup, Hans Kongel. Majestæts til Danmark og Norge, Høybetroede Geheime- Etats- Justitz- og Cancellie- Raad, Rigs Marskall u. efterladte Vidue, Frue til bemeldte Hellerup, hermed paa det kraftigste og bestandigste til Guds Ære, Ungdommen til Opbyggelse og det gemeene Beste, en i den Luterske sande Evangeliske Religion grundede, og paa mit Gods i Fyen værende Skole, og det saaledes paa den Maade, at saa lenge de Sogner, Hellerup og Søllinge, bliver under eller nyde en Proprietarium, skal samme Skole udi Søllinge vorde holdet, hvor mine underhavende Tieneres, saavel Gaard- som Huus-mænds Børn, der ligger under mit Gods Hellerup, udi den rette saliggjørende Evangeliske Religion, fremfor alle Videnskaber grundig skal underviises og oplæres, Pigerne blive tilholdte at læse i Bøger, saa de derudi fuldkommelig perfectioneres; Men Drengene skal saavel i Skriven som Læsen, paa det troeligste og flittigste

underviises, og de, der have Lyst til Regne-Konsten, anføres i de fire Species almindelige Regne-Art, Regul de tri, og derudi fuldkommen vorde informerede, ...

Så snørklet kan det altså siges. Og det er begyndelsen af den fundats af 24. juli 1693, som grundlagde skolen i Søllinge. Hele fundatsen er trykt i »Hofman's Foundationer af 1760«, side 566-69.

Men hvem er Christina Lützow, og hvordan kom hun til Hellerup?

Iflg. biskop Jacob Madsens visitatsbog boede Brockenhus på Hellerup i 1589. Men i 1599 solgte han godset til den hovedrige Rantzau til Rantzausholm (Brahe-Trolleborg). Han gav det videre til den lige så rige, men ilde ansete, Anna Lykke til Hverringe ved hendes bryllup i 1615 med Rantzaus søn Cai. Efter hans død i 1623 giftede hun sig igen i 1629 med rigsråd Knud Ulfeldt, som her efter kaldte sig til Hellerup. Anna Lykke døde i 1641, og Ulfeldt drog i krig - ved Koldberger Heide, hvor han blev såret. Han døde i 1646. Samme år var han blevet gift med Christina Lützow, og hun fik Hellerup i morgengave. Hun giftede sig igen i 1646 med hofmarskal Johan

Søllinge Skole

Christoph von Körbitz. Godset talte da 36 gårde, 1 boel, 1 mølle og 14 huse.

I 1693 oprettede hun Søllinge skole - og et legat til læreren. Samme år døde hun.

Supplerende står der i en beretning i bisparkivet om tilstanden i Fyns Stift: - og i Søllinge stiftede Christine Lützw, Johan Christoph von Körbitz's (død 1682) enke, en skole. Efter hendes død i 1693 anmodede hendes datter biskoppen om at beordre provsten i Vinding Herred ved kirkevisitatsen også at visitere skolen.

Hvor undervisningen skal foregå, og hvornår den begynder, fremgår af følgende passus i fundatsen: Skolens bestandige Sted skal være i Søllinge Kirke-Taarn, hvor den best og beqvemmeligst af Kirkens Midler kand underholdes; Det vil og være fornøden, at Skolens meenige Ungdoms Undervisning, som tilkommende Michaelis tager sin Begyndelse, paa de Dage naar Prædiken i Kirkerne holdes, de da skal samles i Kirken, og der saavel som i Skolen daglig flittig synge, og til Gud for Kongens Riger og Lande, for Hans Majestæts, samt det Høye Kongel. Arve-Huus, saa og

deres Herskab, som Skolens Erholdere, indstendig bede; ...

Joh, herved blev tillige den formelle taknemmelighed sikret.

Den første degn, som blev skolemester, var Henrich Henrichsøn. Han var den sidste af de tre degne, som inden for 131 år (1566-1697) betjente ligeledes kun tre præster i Solinge. Ja, for præsternes vedkommende var der i samfulde 192 år fra reformationen (1535-1727) kun fem præster i embedet. Siden da har kun to præster været her længere end 30 år, og siden 1851 har kun én præst været her i mere end 20 år. Degnene har været mere vedholdende, for fra 1566 og indtil nu har der til 23 præster kun været 13 degne. Og i alt tre perioder har der på mere end 100 år kun været tre degne, sidste gang fra 1861 til 1962.

Henrich Henrichsøn var søn af forgængeren og praktiserede ligesom faderen som læge. Han døde i 1699, og hans efterfølger blev svigersønnen Friderich Friderichsøn, gift med datteren Maren. Han døde i 1713.

Skolemesterens løn afholdes af det før nævnte legat, ifølge fundatsen: »... et stille værende, og ved Godset Hellerup uforgængelig Legatum eller Stiftning, saavel af mig som mine Arvinger, Arv-Tagere eller de bemeldte Gods køber, aarlig Fire og Tyve Rixdaler, hver Daler til

96 Skilling Danske beregnet, som Skolemesteren udi tvende Terminer, nemlig den første til Paaske An. 1694, og saa Sancte Michels-Dag fremdeles rigtig vorde betalt;«.

Foruden det skal hver $\frac{1}{4}$ gård årligt give skolemesteren 8 skilling, hver $\frac{3}{4}$ gård 6 sk., hver $\frac{1}{2}$ gård 4 sk. og hver $\frac{1}{4}$ gård 2 skilling. Dertil »nyder« han årligt 16 bønder-læs brænde, som bønderne skal hugge og køre hjem til ham.

I reformationstiden var der tanker om en form for folkeundervisning. Der skulle dog gå ca. 150 år, før der blev gjort lidt spredte tilløb til at gennemføre det rundt om i landet. Instruksen for Rytterskolerne 1721 er vel det første egentlige forsøg på en slags skolesystem. Men først med Christian den IV's i 1739 bliver det gjort til en pligt at oprette skoler i alle landsogne. På grund af de - også dengang - trange tider ømmede godsejerne sig noget over de store udgifter derved, og i 1740 kom så en forordning, hvorefter de selv kunne bestemme, hvor skoler behøvedes - med det resultat, at der kun blev bygget ganske få skoler.

Sidst i 1700-tallet var såkaldte omgangsskoler ret udbredt, men fungerede ikke for godt. I 1789 blev så nedsat Den store Skolekommission, som skulle finde en løsning på skolesagen. Kommissionens arbejde resulterede i en forordning af 10. okt.

1806, efter hvilken der i hvert sogn skulle være en skolekommission, og skolevæsenet bringes i orden.

I mellemtiden har der i Søllinge været yderligere tre degne: 1713-1743: Niels Andersen Leger, 1743-1791: Peder Olufsen Leth og 1791-1822: Andreas Hjorth. Det var altså den mellemste af de tre perioder med kun tre degne på 109 år.

Hellerup blev solgt i 1740 for 40.000 Rigsdaler, i 1768 for 85.000 Rd. og i 1780 for 95.000 Rd.. Den sidste gang var køberen Geheime-raad Christian Sehestedt Juul, som året før var blevet gift med den 15-årige Lucie Charlotte, født komtesse Scheel, datter af Kammerherre Gesandt Grev Kristian Scheel til Ulstrup. Hellerup blev antagelig købt for hendes medgift og for at sikre hende. Hun flyttede til Hellerup, efter at hun var blevet enke i 1788, men først efter hendes død i 1838 blev godset købt af stamhuset (Ravnholt).

Man kan tænke sig, at kirkens tårnrum efterhånden var lidt trangt som skolestue, og i 1793 lod Lucie Charlotte Sehestedt Juul opføre en skolebygning ved siden af kirken. Den blev bygget som en længe i vinkel til den østlige ende af degneboligen, som dengang lå langs med kirkegårdsdiget. En ladebygning udgjorde en længe mod vest, og man kom ind på gårdspladsen gennem en

port midt i den vestlige længe. Skolebygningen opførtes af munkesten og med stråtag, og på facaden ses bygherrens (m/k) initialer i smedejern: L C S J 1793.

Den gamle skolestue i kirkens tårn er nu våbenhus, idet det gamle våbenhus og indgangen på kirkens sydside er fjernet.

De to første degne i den nye skole var således den før nævnte Andreas Hjorth og Hans Hansen (1822-1840). I denne periode led skolerne under de økonomiske problemer efter 1814, og systemet »Den indbyrdes undervisning« bredte sig over landet efter devisen: Een skolelærer til tusinde skolebørn. Det gik ud på, at børnene blev inddelt i grupper, der blev ledet af en »bihjælper«, udpeget blandt de større/dygtigere elever, og alt lærestof blev ophængt på tavler på skolestuens vægge til »selvstudium«. Systemet blev også indført i Søllinge, hvor det kulminerede midt i 1820'erne, altså i begyndelsen af Hans Hansens embedstid. Det varede dog længe, før det helt forsvandt, for den efterfølgende degn, Jørgen Henrik Nielsen, 1840-1861, anvendte det tilsyneladende ind imellem. I hvert fald skriver Klaus Berntsen i sine erindringer, at han fik lov til at gå læreren til hånd både i og uden for skolen, og at han blev »bihjælper« i yngste klasse. Det var i 1850'erne. Han skriver tillige, at skolen var af

den ældste slags med indtil 100 børn, fordelt i to klasser, men kun én lærer. Læreren indskrænkede sig til at høre børnene i deres lektier, og hver dag uddelte han prygl og skænd. Undervisningsfagene var kun regning, skrivning, læsning og religion. Historie havde man kun i ældste klasse, og den bestod i at kunne kongerækken og nogle få vigtige årstal udenad. Også religionsundervisningen bestod kun i udenadslære af nogle tekster fra en bog, så de børn, som havde en god hukommelse, slap forholdsvis let, mens de, der havde svært ved at huske, fik prygl og ofte måtte sidde over. Klaus Berntsen beretter iøvrigt, at der »på legepladsen fandtes en brønd, hvis vand vi i frikvarteret var henvist til at drikke af. Om sommeren havde vandet en hæs-lig lugt og smag - hvad der ikke var underligt, da skolepladsen lå umiddelbart op til kirkegården«.

I 1856 kom en hjælpelærer, Winther, til skolen. Han blev meget populær, men blev året efter førstelærer og kirkesanger i Ryslinge. Han blev efterfulgt af en anden hjælpelærer, Rasmussen, som var lidt aparte, men gik meget op i sin gerning.

Den følgende degn var Jens Jensen, 1861-1893. Han var også af den gamle skole, som gik stærkt ind for udenadslæren. Men han ville have, at børnene kendte noget til Danmarks historie og underviste derfor i

denne, nok mest ved at oplæse fortællinger derom. Han var ivrig efter at få lært børnene noget, men med undertiden over 100 børn i skolen var vilkårene ikke gunstige.

Oprettelsen af Søllinge Friskole i 1873 - de første 3 år i en staldbygning i Eskildstrup - burde måske have hjulpet lidt på miséren, men i 1878 greb skolekommissionen ind og sendte den 5. august følgende brev til sognerådet: »Som det vistnok vil være det ærede sogneråd bekendt, er sogneskolens børnetal vokset så stærkt, at dens klasser nu er overtal-lige. Der må da tænkes på udveje til at afhjælpe den forhåndenværende vanskelighed. Dette har været genstand for skolekommissionens opmærksomhed, og man skal her ikke undlade at anbefale sagens ordning«.

I to år diskuterede man så, om man skulle oprette en forskole, eller om Hellerup sogn skulle have sin egen skole. Det sidste blev resultatet, og Arbejdsgården (?) (nu Sdr. Højrupvejen 140) blev købt og indrettet til skole. Den 1. sept. 1880 modtog man denne skrivelse fra provsten: »Efter at der er beskikket en lærer - N. Fr. Ivers i Lillemark - for den nyoprettede skole i Hellerup sogn, und-lader jeg ikke tjenstligt at meddele skolekommissionen, at jeg - om Gud vil - agter at møde til skolens indvielse onsdag den 8. ds. kl. 11. Skolens

foresatte, distriktets beboere (mænd og kvinder), samt de ældste børn indbydes. Kirkepsalmebogen benyttes med tillægget«. Undervisningen blev dog først påbegyndt den 14. sept. 1880.

I 1882 blev Henrik Haar præst i Søllinge og Hellerup. Han kom fra Lyngby, hvorfra han medbragte en særlig interesse for børneasyl. Et sådant asyl fik han da også opført i Hellerup sogn, antagelig i 1886, da grunden blev skødet fra gmd. Hans Hansen til Søllinge-Hellerup Asylselskab. Mange 5-6 års børn kom dagligt her og fik undervisning, så en del af dem kunne læse, når de kom i skole. Senere blev asylet gjort til forskole, første gang omtalt i 1918, men muligvis ændret tidligere (læreren ved Hellerup skole omtales i 1917 som førstelærer, og Søllinge fik forskole i 1909). Ejendommen blev skødet til kommunen i 1927, men er nu privatbolig (Rødebro 1).

Den 1. nov. 1893 tog lærer Jessen afsked med den nu præcis 100 år gamle skole i Søllinge, og den 28. dec. samme år blev lærer David Schjær Jacobsen fra Birkende kaldet til embedet og begyndte undervisningen den 8. jan. 1894. I de mellemliggende to måneder var ansat en vikar, seminarist Anders Pedersen fra Ringe, men fra den 20. nov. var skolen lukket på grund af difteritisepidemi. Af samme grund blev den luk-

ket igen fra den 28. jan. til 10. febr., fra den 10. til den 28. marts og fra den 9. til 27. april.

Jacobsen kom godt ud af det med friskolen, men mente dog, at det var rarere - som i Birkende - at være fri for den.

I år 1900 blev det vedtaget at opføre en ny lærebolig på den lille toft foran den gamle degnebolig. Den blev bygget i røde sten med tegltag og med en »gangfløj« som forberedelse for tilbygning af en ny skole, som dog aldrig blev til noget. Huset er nu privatbolig (Søllingevej 59). Det gamle hus blev brudt ned og materialerne brugt til et nyt hus i Davinde - det var jo egetræsbindingsværk.

Efter Jacobsens mening savnedes der en lærerinde ved Søllinge skole. I 1902 fik en kreds af beboere så antaget en lærerinde, frk. Marie Hansen fra Kædeby på Langeland, og oprettede en pogeskole. Beboelse og skolestue blev lejet af købmand Jensen i det gamle bødkerhus, som lå der, hvor der nu er parkeringsplads foran den nye købmandsbutik. Lærerinden lønnedes ved frivillige bidrag og støtte fra sognerådet. Lønnen var kr. 200 om året, fri bolig og brændsel samt kosten hos læreren. Frk. Hansen var meget dygtig og meget afholdt, men holdt op den 1. dec. 1904, da hun fik et »rigtigt« embede. Fra 6. jan. 1905 blev hun afløst af frk. K. Petersen fra Sjælland, som var her

indtil 1. juni 1907, da hun flyttede til et »rigtigt« embede på Sjælland.

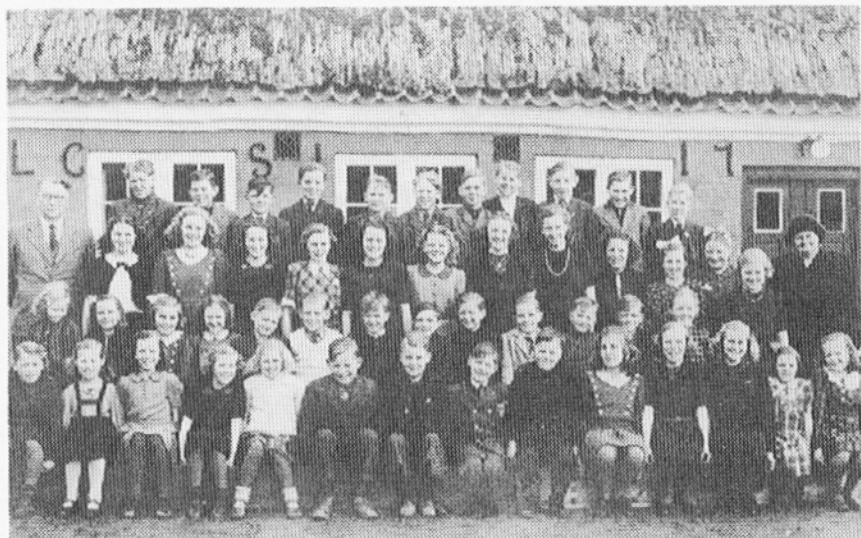
Disse hyppige lærerindeskift gjorde beboerne trætte af den private ordning, og man søgte nu sognerådet om at få en rigtig forskole. Efter 1½ år blev forskolen oprettet i et hus ved Søllinge Mølle, hvor der tidligere havde været købmandsbutik. Huset er nu privatbolig (Søllingevej 48). Og lige efter nytår 1909 begyndte frk. Erikka Eriksen fra Brande undervisningen. Hun fik i 1915 et andet embede, og herefter opnåede Søllingeboerne til fulde den stabilitet, de søgte, idet den nye forskolelærerinde, frk. Jensine Børsting, som blev kaldet den 1. august 1915, blev i embedet lige til 1957, og således stort set

har lagt grunden til alle nuværende, voksne, indfødte Søllingeborgeres lærdom (dog, henved ⅓ af dem gik i friskole).

I 1925 blev lærer Jacobsen udnævnt til Dannebrogsmænd og fik hæderstegnet overrakt ved en højtidelighed i skolestuen. Bystævnets flag var hejst i denne anledning.

Ved en overhøring i Søllinge skole den 22. april 1926 var to elever fraværende på grund af mund- og klovesyge.

Efter lige ved 37 år som degn i Søllinge trak D.S. Jacobsen sig tilbage i slutningen af 1930, og hans afløser blev den lige så dygtige og værdsatte Jens P. Larsen, som blev ved den

En klasse fra Søllinge Skole

gamle skole i resten af dens funktionstid - indtil 1962.

I Larsens embedstid var der mange tilløb til en ny skoleordning. Skoleloven af 1937 gjorde det påtrængende nødvendigt, men med Søllinge-Hellerup folkenes sindighed gik der hele 25 år, før det blev til virkelighed.

Begge sogne ville beholde deres skoler, så i løbet af 1939 blev der lavet planer og overslag for en ny skole i Søllinge, på et areal syd for den gamle skole, og for udbygning af Hellerup skole. Begge steder skulle forskole og hovedskole samles, og der skulle være gymnastiksal og lærerbolig, og i Søllinge skulle der tillige være sløjdløkkale og i Hellerup skolekøkken. Men så blev det ikke til mere.

I 1943 blev debatten genoptaget med beboermøder og afstemninger i hvert sogn for sig. Man ville stadig have hver sin skole, men man var jo også sparsommelige, så da centralskoleløsningen var langt billigere, end det altså med, at man vedtog den. Og centralskolen skulle ligge på hjørnet af Tarupvejen. Men det blev stadig ikke til mere.

Der var dog det lyspunkt i 1943, at den gamle skole fyldte 150 år, og det blev naturligvis fejret på behørig vis. Børnene havde fri fra skole, og der blev nedlagt en krans på Lucie Charlottes Sehesteds Juul's sarkofag i Hersted kirke. Om aftenen var der fest i

forsamlingshuset for ca. 200 børn og voksne. Der var taler og fællessang. Lærer Larsen fortalte skolens historie, og pastor Winther, som var formand for skolekommissionen, forelagde planerne for den nye centralskole. Ved kaffebordet talte fhv. lærer D.S. Jacobsen, som nu var over 80 år, om gamle minder. Som afslutning på aftenen opførte skolebørnene: »Prinsessen på Ærten«.

Ved Hellerup skole skiftede man lærerinde ubehageligt ofte, dels fordi de af hensyn til den forestående skoleændring kun ansattes som vikarer, dels antagelig fordi de ikke brød sig om at bo alene på den lidt afsides liggende skole. Da problemet blev for stort, fik man i 1947 lov til midlertidigt at nedlægge Hellerup forskole i ét år. To gange blev tilladelsen forlænget med yderligere ét år, så i 3 år fra 1947 til 1950 havde man ingen forskole i Hellerup.

I foråret 1949 presser skolekommissionen på sognerådet for at få skolebyggeriet sat igang.

Senere samme år sender skolekommissionen et andragende til Fredningskommissionen om fredning af Søllinge gamle skole.

Hellerup forskole genoprettedes i april 1950, og en lærerinde blev ansat for 2 år. Men ikke desto mindre: i løbet af ét år havde man tre lærerinder plus i en periode sognepræsten (Winther) til at undervise, så fra april 1951

nedlagdes skolen igen for ikke mere at opstå.

Frk. Børsting fratrådte i april 1957 embedet ved Søllinge forskole efter 42 år. Efter ½ år med frk. Bodil Jørgensen som vikar tiltrådte frk. Berit Simonsen som ny forskolelærerinde, og hun flyttede senere med over i den nye skole.

Sidst i 50'erne kom der rigtig gang i centralskoleprojektet. Skoleloven af 1958 satte så strenge regler for skolars indretning, at det ikke var muligt at udsætte byggeriet længere. I 1961 blev det første spadestik taget. Ved udgangen af 1961 blev lærer J.P. Larsen afskediget på grund af alder, men fortsatte sin gerning på dispensation indtil den nye skole blev taget i brug i oktober 1962. De tre lærere, som åbnede centralskolen var den nye førstelærer H. Høst Madsen, Karl Simonsen fra Helle-

rup skole og Berit Simonsen fra Søllinge forskole.

De hidtidige tre skoler blev taget ud af brug. To af dem, samt den tidligere forskole i Hellerup, er i dag privatboliger.

Den gamle skole i Søllinge blev sat på pension efter 169 år i tjenesten. Med den skønhed som patinaen giver. Rummende et væld af minder for de mennesker, som trådte deres børnesko der. Minder om de fremragende lærere, som endnu kan huskes, og beretninger om de gamle, mere rabiater lærere. Den er et klenodie. Et lille hus, men en museums-genstand af umådelig kulturhistorisk værdi. Sammen med kirkens våbenhus et vidne om hele det danske skolevæsens begyndelse.

Den må vi passe godt på!

LCSJ skulle bare vide, at den står der endnu.